

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

докторки економічних наук, професорки,
завідувачки кафедри економіки повітряного транспорту
Національного авіаційного університету

Ареф'євої Олени Володимирівни

на дисертаційну роботу

Маслак Марії Володимирівни

на тему:

*«Організаційно-економічний механізм управління об'єктами інтелектуальної
власності на промисловому підприємстві»*,

що подана на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми дослідження

У сучасній економіці знань, інтелектуальна власність (ІВ) стала ключовим активом для промислових підприємств. Ефективне управління ІВ може значно підвищити конкурентоспроможність та інноваційний потенціал підприємства. Впровадження ефективних організаційно-економічних механізмів дозволяє не лише забезпечити належний правовий захист об'єктів ІВ, але й сприяти їх комерціалізації, що забезпечує додаткові джерела доходу для підприємства.

В умовах глобалізації та відкритого ринку питання захисту та управління ІВ стають ще більш актуальними, оскільки підприємства стикаються з жорсткою міжнародною конкуренцією. Для промислових підприємств, які прагнуть до інноваційного розвитку, управління ІВ є ключовим фактором. Це дозволяє розробляти та впроваджувати нові продукти та технології, що є важливим для довгострокового розвитку. Ефективне управління об'єктами ІВ може суттєво підвищити економічну ефективність підприємства за рахунок зниження витрат, підвищення доходів від ліцензування та продажу ІВ, а також зміцнення позицій на ринку. Враховуючи постійні зміни в законодавстві щодо ІВ, суб'єктам господарювання необхідно постійно адаптувати свої стратегії управління ІВ, щоб залишатися в рамках правового поля та максимально ефективно використовувати наявні можливості.

Таким чином, дослідження організаційно-економічних механізмів управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві є важливим і своєчасним, оскільки це сприяє підвищенню ефективності підприємства та

його стійкому розвитку в сучасних умовах.

Дисертація виконувалась у рамках плану науково-дослідних робіт кафедри економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» та кафедри економіки Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського за темами, які виконуються згідно плану МОН України як фундаментальні дослідження: «Розвиток методів створення та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності на промисловому підприємстві» (ДР № 0104U005274, 2022-2024 рр.), де здобувачка є науковою керівницею; «Дослідження інтелектуальної системи електропостачання на основі залучення активних споживачів» (ДР № 0122U001313, 2022-2023 рр.), «Формування механізму створення об'єктів інтелектуальної власності на промислових підприємствах» (ДР № 0122U001313, 2022-2023 рр.), «Управління розвитком матеріальних та нематеріальних активів підприємства в умовах євроінтеграції» (ДР № 0120U103999, 2020-2022 рр.), «Розроблення науково-методичних та практичних основ комплаєнс-програми промислового підприємства» (ДР № 0119U002601, 2019-2022 рр.), «Дослідження організаційно-економічних проблем з підвищення інноваційної сприйнятливості підприємств до нових технологій» (ДР № 0118U002012, 2018-2020 рр.), при виконанні яких здобувачка була виконавицею окремих розділів, в яких розглядалися та досліджувалися актуальні проблеми створення, комерціалізації та використання об'єктів інтелектуальної власності. Також здобувачка отримала грант від Американського Посольства в Україні на проведення наукових та освітніх інноваційних заходів «Innovation and Entrepreneurship Bootcamp» (2020-2021 рр.) за темою дисертаційного дослідження.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Основні наукові положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження М.В. Маслак є достатньо обґрунтованими. Вони підтверджуються використанням у процесі дослідження фундаментальних положень економічної теорії та теорії управління, а також загальнонаукових методів: систематизації та узагальнення, експертних оцінок, індукції та дедукції, статистичного аналізу тощо; ґрунтовним аналізом фундаментальних праць вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері організації інноваційного процесу на промислових підприємствах; апробацією результатів дослідження на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Використання у роботі законодавчих, нормативно-правових документів

України, звітної документації та статистичних даних промислових підприємств, а також широкого кола літературних джерел забезпечує належний рівень обґрунтованості і достовірності отриманих результатів.

Дисертація М.В. Маслак за змістом, сутністю, структурою та оформленням повністю відповідає вимогам МОН України, містить вступ, п'ять розділів, висновки, додатки та список використаних джерел. Дисертаційна робота характеризується логічною, завершеною структурою та послідовною побудовою, повною мірою висвітлює зміст визначених розділів.

Висновки і рекомендації логічно випливають із виконаних досліджень і підтверджуються довідками про впровадження результатів дисертаційного дослідження в практику роботи наукових організацій та промислових підприємств і в навчальний процес закладів вищої освіти України та Угорщини.

Усе це дає підстави стверджувати, що висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дисертації, є достатньо обґрунтованими та достовірними.

3. Основні наукові результати, що одержані здобувачкою, та їх новизна

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи визначається сукупністю розроблених теоретичних положень, методичних підходів та практичних рекомендацій, розвитку науково-методичних засад щодо формування організаційно-економічного механізму управління об'єктами інтелектуальної власності на промисловому підприємстві.

Варто відзначити сформовану здобувачкою концепцію організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу, особливістю якої є врахування факторів зовнішнього середовища, процесів управління ІВ, процесних напрямків управління та процесів управління ефективністю ІВ, яка сприяє визначенню підприємством стратегічних напрямків інтелектуально-інноваційної діяльності, підвищенню конкурентоспроможності та ринкової вартості і забезпечує розвиток.

Цікавим з наукової точки зору є запропонований М.В. Маслак методичний підхід до оцінювання ефективності об'єктів ІВ, особливістю якого є врахування сфери використання інтелектуальних технологій (у власному виробництві та ліцензування виключних прав на об'єкти ІВ) та блокування ринкової частки конкурентів з використанням об'єктів ІВ. Варто зазначити, що блокування ринкової частки конкурентів з використанням об'єктів ІВ, виключні права на які належать даному підприємству, в теорії вартісної оцінки

інновацій пропонується вперше.

Безумовно важливою є розроблена здобувачкою концепція життєвого циклу об'єкту права ІВ на промисловому підприємстві, яка характеризується послідовним визначенням можливостей та ефективності використання часткових ринкових концепцій (венчурної, власного та сумісного використання) і враховує економічні та правові ознаки інтелектуальних продуктів, особливості ринку ІВ. Запропонована концепція використовується при визначенні вартісних характеристик об'єктів ІВ, що дозволяє підприємству більш точно визначати стан та комерційну складову своїх інтелектуальних розробок для впровадження ефективних стратегій управління ними.

Оригінальними представляються пропозиції М.В. Маслак щодо створення на великому промисловому підприємстві підрозділу з інтелектуального провайдингу, особливість якого полягає у забезпеченні виконання всіх функцій ефективного управління процесами комерційного трансферу та координації креативно-інтелектуальних бізнес-процесів на основі поєднання інновінгу, консалтингу та венчурного бізнесу, для ефективного збуту власних інтелектуальних розробок і залучення у виробництво інтелектуальних розробок інших підприємств.

Заслуговують уваги також і розроблені здобувачкою організаційно-економічні моделі трансферу та комерціалізації інтелектуально-інноваційних технологій, що враховують взаємозв'язок між розробником і споживачем ІВ та обумовлюють дослідження сутності комерційного трансферу інтелектуальних розробок. Запропоновані методичні положення в цій сфері є базисом для формування організаційної моделі комерціалізації об'єктів ІВ з урахуванням процесу управління ІВ на промисловому підприємстві.

Слід також особливо відмітити розроблені та обґрунтовані здобувачкою методичні положення економіко-математичних моделей життєвого циклу ІВ на основі сценарного підходу з урахуванням структури витрат, прибутку та інших матеріальних вигід розробника; виокремлення методу оцінки локальної ефективності об'єктів ІВ, що дозволяє оперативно приймати управлінські рішення щодо створення або придбання об'єкту ІВ.

Ціла низка важливих наукових напрацювань М.В. Маслак пов'язана з інструментальним забезпеченням ефективної дії організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві. До них варто віднести методичний підхід до визначення факторів впливу на розвиток світового та українського ринків об'єктів ІВ, особливістю якого є урахування чинників зовнішнього середовища та перспектив функціонування ринків високотехнологічних товарів, які містять об'єкти ІВ; методичний підхід щодо

формування ефективного портфелю об'єктів ІВ за допомогою вартісно-часового позиціонування на графоаналітичному полі життєвого циклу; визначення складових інтелектуального капіталу, відмінність яких полягає у неохоронних інтелектуальних активів підприємства (реляційного, людського й організаційного капітал), характерних особливостей ІВ та наявність синергетичного ефекту впливу складових інтелектуального капіталу на підвищення ринкової вартості підприємства і посилення його конкурентних позицій; концептуальні положення ІВ на промисловому підприємстві в системі інноваційного розвитку країни, які відрізняються врахуванням особливостей галузі, розміру підприємства та дослідженні технологічних інновацій як інтерактивного процесу, що складається з окремих етапів: формулювання нової ідеї/концепції, проведення НДДКР, маркетингу і виходу нового або покращеного інноваційного продукту на ринок; методичний підхід до визначення сучасних стратегій управління ІВ на промисловому підприємстві з урахуванням впливу зовнішнього середовища, що є підґрунтям для виокремлення рівнів стратегічного управління інноваційно-інтелектуальними технологіями: міжнародного, національного, регіонального та суб'єкту господарювання.

Важливими є і теоретико-методологічні напрацювання здобувачки. В цьому плані заслуговують уваги та підтримки пропозиції щодо удосконалення існуючих дефініцій в сфері інноваційного менеджменту: поняття «вартість ІВ», яке виокремлює складові багатосарової системи вартісноутворюючих чинників: витратну, споживчу, комерційну, соціальну та оригінальну, що мають місце в даний період часу з урахуванням стадії життєвого циклу об'єкту ІВ; поняття «ринок ІВ», що враховує продавців, покупців і посередників, правові механізми купівлі-продажу, результати інноваційно-інтелектуальної діяльності, які мають правову охорону, містять нові знання та матеріалізовані в технологічних об'єктах ІВ.

4. Теоретичне значення результатів дослідження

Теоретичні положення, обґрунтовані в дисертації, а також отримані наукові результати та практичні рекомендації дають змогу сформулювати організаційно-економічний механізм управління об'єктами інтелектуальної власності на промисловому підприємстві.

Мають особливий науковий інтерес та суттєво поглиблюють існуючу теорію управління інтелектуально-інноваційною діяльністю та комерційним потенціалом вдосконалені здобувачкою поняття «ІВ», «ринок ІВ» та «управління ІВ», теоретико-методологічний підхід до вартісної оцінки об'єктів інтелектуальної власності, методичні положення функціонування

підрозділу з інтелектуального провайдингу на промисловому підприємстві та теоретичне обґрунтування інструментарію ефективної реалізації організаційно-економічного механізму управління ІВ на промисловому підприємстві.

5. Практичне значення одержаних результатів

Отримані результати та висновки дисертаційної роботи можуть бути використані для розвитку та підвищення ефективності процесів управління ІВ на промисловому підприємстві.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що представлені у роботі положення доведено до рівня методичних розробок і рекомендацій, які пройшли апробацію на промислових підприємствах України. Підтвердженням практичної значущості дисертаційної роботи є те, що сформовані у ній науково-методичні і практичні розробки були використані у діяльності машинобудівних підприємств: ПрАТ «Кременчуцький завод технічного вуглецю» (довідка № 01-15/1222 від 07.12.2022 р., м. Кременчук), ПрАТ «Кредмаш» (довідка № 57/Д від 11.10.2023 р., м. Кременчук), ПАТ «Транснаціональна фінансово-промислова нафтова компанія «Укртатнафта», (довідка № 47-С/03 від 31.03.2023 р., м. Кременчук); науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України (довідка № 22 від 24.01.2024 р., м. Київ), Запорізької торгово-промислової палати (довідка № 1.6/224 від 08.03.2024 р., м. Запоріжжя).

Результати впроваджені у навчальний процес: Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (довідка від 10.10.2023 р., м. Харків), Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (довідка № 61-10/872 від 26.09.2023 р., м. Кременчук) та Мішкольського університету (довідка від 12.10.2023 р., м. Мішкольц, Угорщина), де використовуються при викладанні дисциплін інноваційного циклу, виконанні дипломних та курсових робіт, підготовці наукових робіт на студентські Всеукраїнські конкурси.

6. Достовірність досліджень, повнота викладення результатів дисертації в опублікованих здобувачкою працях

Наукові положення, висновки й рекомендації, що сформульовані в дисертації, є достовірними. Достовірність забезпечено використанням значного обсягу матеріалів промислових підприємств України, впровадженням одержаних результатів у практичну діяльність вітчизняних промислових підприємств, організацій та установ, а також у навчальний процес закладів вищої освіти, що підтверджено відповідними довідками.

Результати дисертаційної роботи характеризуються глибиною змісту, коректністю формулювання пропозицій щодо їх практичного використання, науковою новизною.

Основні положення і наукові результати дисертації досить повно висвітлено у відкритих публікаціях. Матеріали дослідження опубліковані в 68 наукових публікаціях, зокрема, в 1 одноосібній монографії, 11 – колективних монографіях, 11 наукових публікаціях, що індексуються у наукометричних базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus (1 монографія, 5 статей у наукових періодичних виданнях, 5 конференцій), 24 статтях у наукових фахових виданнях, включених до категорії «Б»; 3 статтях у зарубіжних виданнях; 1 підручнику; прийнято участь у 13 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, отримано 4 свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір.

У цілому, рівень і кількість публікацій та апробації матеріалів дисертації на конференціях повністю відповідають вимогам МОН України.

7. Ідентичність змісту реферату та основних положень дисертації

Зміст реферату свідчить про вміння здобувачки М.В. Маслак чітко формулювати завдання наукового дослідження і конкретизувати основні результати у висновках і пропозиціях. Реферат розкриває основні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи, відповідає структурі дисертації, достатньо повно розкриває внесок здобувачки в наукові результати та практичну цінність роботи.

8. Стиль та мова викладення результатів дослідження

Дисертаційна робота характеризується науковим стилем викладення. Розділи та підрозділи дисертації представлено у логічному зв'язку та послідовності. Викладені результати достатньо повно обґрунтовано та аргументовано. Зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

9. Дотримання принципів академічної доброчесності

Ознайомлення з дисертацією та науковими публікаціями Маслак Марії Володимирівни, у яких висвітлені основні наукові результати, дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота виконана із дотриманням принципів академічної доброчесності, відсутні текстові запозичення і використання наукових результатів інших науковців без посилань на відповідні джерела, відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права.

10. Зауваження до дисертації та дискусійні положення

Варто відзначити високий науковий рівень і практичне значення дисертаційної роботи, але не можна залишити поза увагою наявні деякі неточності та дискусійні питання.

1. Авторка досліджує актуальні проблеми реалізації ІВ та інтелектуально-інноваційних технологій на ринку, формування науково-обґрунтованої ціни й ефективної системи управління ними (с. 17-39) й обґрунтовує необхідність дослідження теорії та методології ІВ не тільки з юридичної точки зору, а й з урахуванням економічного та управлінського аспектів. Проведено ґрунтовне дослідження динаміки розвитку та інституціоналізації діяльності в сфері ІВ, запропоновано уточнені теоретичні основи ІВ, пов'язані з суб'єктами інтелектуальної діяльності, функціями ІВ та об'єктивними чинниками формування теорії ІВ (рис. 1.2, с. 23). На нашу думку, доцільно було б проаналізувати й об'єкти ІВ, які є невід'ємною частиною системи ІВ, що дозволило б поглибити методологічні характеристики ІВ та окреслити тенденції розвитку.

2. Здобувачкою, на основі проведеного ґрунтового аналізу теоретичних положень ІВ, доведено необхідність поділу понять «ІВ», «інтелектуальний капітал», «інтелектуальний продукт», «нематеріальні активи», які використовуються в одному контексті (с. 24-39, с. 56-70, с. 94-109). Було б доцільним уточнити чіткі відмінності між дефініціями «ІВ» та «нематеріальні активи», зокрема, з точки зору їх правового статусу, економічного значення, методів оцінки, специфічних ризиків та можливостей, пов'язаних з управлінням. Крім того, визначені особливості ІВ як економічної категорії практично в повній мірі відповідають критеріям віднесення до нематеріальних активів, що потребує додаткової деталізації.

3. В підрозділі 1.1 Маслак М.В. представлено удосконалену класифікацію об'єктів ІВ згідно їх характеру, що дозволяє враховувати найбільш важливі ознаки ІВ, особливості набуття прав на них, специфіку їх використання у господарському обігу, охорони і захисту прав на них (рис. 1.4, с. 35), що має досить високу науково-практичну цінність, проте, потребує додатково обґрунтування роль цієї класифікації у виявленні проблем та розробці практичних рекомендацій щодо управління ІВ на промисловому підприємстві.

4. При розробці організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу (с. 147-178, рис. 3.19,), авторкою запропоновано врахування системних факторів зовнішнього середовища, суб'єкту управління (система процесів управління), об'єкту управління (система процесних напрямків

управління) та доцільність ІВ (система процесів управління ефективністю ІВ). Запропонована концепція є комплексною та передбачає інтеграцію управління інтелектуальними активами в загальну стратегію підприємства. Втім, доцільним було б більш широко представити досвід інноваційно-активних підприємств промислово розвинених країн в області управління об'єктами ІВ, де інноваційна діяльність є ключовим фактором економічного зростання, зокрема, дослідження стратегій захисту ІВ, методів комерціалізації інновацій, підходів до оцінки вартості ІВ, управління ризиками, пов'язаними з ІВ, роль державної підтримки та регуляторного середовища у стимулюванні інноваційної діяльності й ефективного управління ІВ, що дозволило б виявити найкращі практики та адаптувати їх до умов українського ринку.

5. Здобувачка досліджує та обґрунтовує фактори стримування розвитку ринку ІВ на макро- і мікрорівні: економічні, організаційні, політичні і законодавчі (рис. 1.6; с. 42-55) та пропонує шляхи подолання проблем ІВ, що стосуються всіх галузей національного господарства. На нашу думку, необхідно було б більш детально та розгорнуто відобразити проблеми, характерні для конкретної галузі, зокрема, машинобудівної промисловості, та запропонувати відповідні заходи для подолання окреслених проблем.

6. В роботі досліджено сучасний стан інтелектуально-інноваційної діяльності в Україні та проведений порівняльний аналіз використання об'єктів ІВ в країнах світу та в Україні з урахуванням подання заявок на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів та послуг, географічні зазначення (с. 73-94), Авторкою доведено, що принцип зацікавленості розробників інтелектуальних технологій є важливим для стимулювання інноваційної діяльності та забезпечення високої якості інтелектуальних продуктів. Вважаємо, що було б доцільним врахувати цей принцип при визначенні оцінки ефективності управління ІВ (с. 274-316) для розробки більш ефективних стратегій управління ІВ та сприяння розвитку інноваційної економіки.

7. Перевагою дисертаційного дослідження є розроблені блочний (дозволяє визначати і використовувати логічну послідовність управлінських рішень для забезпечення належної ефективності управління ІВ, рис. 3.15, с. 162-166) та системно-процесний (визначає стратегічні напрями інтелектуально-інноваційної діяльності, зміцнює конкурентні позиції, підвищує вартість та забезпечує розвиток підприємства, рис. 3.19, с. 166-178) підходи до управління ІВ підприємства. Однак, потребує додаткового обґрунтування доцільність їх об'єднаного застосування в межах організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві.

Вказані зауваження та дискусійні положення не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи, яка є завершеним, логічно побудованим дослідженням, що має як наукове, так і практичне значення. Отримані нові наукові положення та висновки достатньо обґрунтовані та достовірні.

11. Висновок

Дисертаційна робота Маслак Марії Володимирівни «Організаційно-економічний механізм управління об'єктами інтелектуальної власності на промисловому підприємстві» за своїм змістом відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Дисертація є завершеною науково-дослідною роботою, яка вирішує важливу наукову задачу – підвищення ефективності інтелектуально-інноваційної діяльності промислового підприємства. Реферат повністю відтворює основні положення дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота відповідає вимогам п.п. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197 (зі змінами), а здобувачка Маслак Марія Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професорка,

завідувачка кафедри економіки

повітряного транспорту

Національного авіаційного університету

Олена АРЕФ'ЄВА

Підпис О. Ареф'євої

Засвідчує С. Гнатюк

С. Гнатюк
01.08.2024р.